

BUGARSZKI ZSOLT

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLIS MUNKA VÁLSÁGA

Vitaindító gondolatok

Felkérést kaptam az *esély* szerkesztőségétől, hogy fogalmazzam meg vitaindító gondolataimat a szociális munka hazai helyzetével kapcsolatban. A válság szót már én kanyarítottam a címhez, mintegy össze is foglalva ennek az írásnak a tartalmát. Mivel vitát szeretnék provokálni, sarkosan fogalmazok, és elsősorban a szociális munka számomra problémás jelenségeiről írok. Mindezek miatt fontosnak tartom leszögezni, hogy noha igen kritikus álláspontot képviselek a hazai szociális munka megítélésekor, magam is ehhez a szakmához tartozom. És ez azért van, mert habár magam körül egyre kevésbé látom, belül meg tudtam őrizni egy olyan képet a szociális munkáról, amellyel azonosulni tudok, amire fel tudom építeni a szakmai identitásomat. Ha ez nem lenne, ha nem hinném, hogy van értelme ennek a szakmának, akkor ez a kritikus írás sem született volna meg.

Lassan három éve lesz, hogy a Szimpla Csoport blogján¹ közzétettem egy hasonló írást. Tartottunk pár összejevetelt, érkeztek reagálások, de alapjában nem változott semmi. Most eljött az ideje, hogy még egyszer, talán egy kicsit összeszedettebben immár egy folyóirat hasábjaink nekiveselkedjek a témának.

Morális válság

A magyarországi szociális munka az eltelt 6-7 évben a korábban általa, magának felállított összes morális mérce szerint csúfosan megbukott. A bukás nem 2010-ben kezdődött, amikor a szegényüldözés kormányzati tényezővé vált. Apró lépésekben, bázisszállásonként, szociális kártyán keresztül, úton a munkába kerekedett felül az a szemlélet- és gondolkodásmód, ami a jóléti szolgáltatásokat a szegények és nélkülözők megregulázásának eszközeként látja. Ez mára normává vált, az ellátórendszer egyre több elemét szervezik át, és válik a hazai szociális munka a belügyminisztérium egyik főosztályává.

¹ A jötevő asszonyoktól a fedőemelgető asszonyokig? http://szimplacsoport.blog.hu/2011/10/02/a_jotevo_asszonyoktol_a_fedoemelgeto_asszonyokig (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)

Lehet azt mondani, hogy ez a norma kívülről, felülről, kényszerként érkezett. Elsősorban a politika, és bizony a többségi társadalom oldaláról. Még ha elfogadhatjuk is ezt az érvelést, akkor is megmarad a kérdés: ilyen helyzetben mi a szakma morális kötelessége?

Arcpirítóan szégyenteljes szabályozás van ma érvényben Magyarországon a hajléktalanok üldözésére. Nincs egy lemondás, mindenki a helyén, a terület vezető szakemberei és véleményvezérei a „tűzoltás és a párbeszéd” fenntartásának szükségességére hivatkozva az új viszonyok között is folytatják tevékenységüket. Csupán maroknyi létszámú, a szakma sok szereplője által marginálisnak tekintett aktivista csoportok konfrontálódnak. Sajátos módon a konformabb kollégákkal való összeütközés inkább ez utóbbiak egyikét osztja meg, azóta az Új Szemlélet Csoportról² alig hallunk. A Város Mindenkié (AVM) mozgalom gyakorlatilag egyedülként marad állva a tiltakozás oldalán. Az ő csoportjukat ugyanis zömében az érintettek alkotják. A szakma képtelen bármilyen szervezett ellenszegülésre.

Hallunk viszont nem is ritkán kollégákat, akik apró lépésekben legitimálják a szegényellenes intézkedéseket. Mert azért tényleg..., mégiscsak..., és lássuk be... Olyan is akad, aki tapsolva üdvözli a új világot, ideje elfogadni az ország és vele a szakma „jobbratolódását”.

Számomra mintegy a koronát teszi fel az egészre, hogy amolyan teleologikus értelmezésként aztán megjelenik a szakmai diskurzusban a szociális munka egy olyan olvasata, miszerint ez mindig is egy „Janus-arcú” kettős küldetésű szakma volt, aminek a kontroll és a segítség ugyanúgy szerves része (Pataki 2008).

Letöltöttem az internetről az International Federation of Social Workers (IFSW) és az International Association of Schools of Social Work (IASSW) új, a szociális munka definíciójára vonatkozó javaslatát, amelyet 2014 júliusában Melbourne-ben tervez megvitatni és reményeik szerint elfogadni a két szervezet:

„A szociális munka egy gyakorlaton alapuló szakma és tudományos diszciplína, mely a társadalmi változás és fejlődés, valamint a szociális kohézió előmozdításán fáradozik, elősegíti emberek szabadságát és hatalommal való felruházását. A szociális munkában központi jelentőségű a társadalmi igazságosság, az emberi jogok alapelve, a közösségi felelősség és tisztelet a különbözőségek iránt. A humán- és társadalomtudományok elméleteivel, valamint az ősi tudással felvértezve a szociális munka embereket és rendszereket aktivizál, hogy választ adjon az élet kihívásaira és előmozdítsa a jólétet.” (IFSW 2014)

Én nem találok ebben a definícióban kontrollra, kettős küldetésre, Janus-arcra való hivatkozást. Pár napja a European Social Network hírlevelében találtam egy

² <http://ujszemlelet.blog.hu/>

rövid videót „Frontline: social work short film 2014”³ címmel, melyet a Szociális Munka Világnapja alkalmából tettek fel a YouTube videómegosztóra angol kollégák. A rövid klipben fiatal emberek beszélnek arról, miképpen járultak hozzá szociális munkások ahhoz, hogy jobbá váljon az életük. Egy krízist vagy problémahelyzetet átélt emberek írnak levelet, sms-t vagy e-mail üzenetet, köszönetet mondva szociális munkásuknak.

Ilyen tehát a szakma énképe. Ezt tesszük kirakatba, amikor magunkat ünnepelejük, és ezzel szeretnénk azonosulni. Sem a definícióban, sem ebben a kifelé közvetített énképben nem jelennek meg a fedőmelgető környezettanulmányok, a gyerekek családból való kiemelése, a fogyatékos emberek és hajléktalanok szem előli eltüntetése, emberek kioktatása és megregulázása, juttatásaik viselkedéshez kötése, a folyamatos kontroll alatt tartás. Ezek ugyanis egy erőszakos szervezet cselekedetei.

A szociális munka előbbi definíciójától a magyarországi szociális munka gyakorlata jelentősen eltér. Sok tekintetben az alapelvekkel ellentétes irányú, az érintettek számára ártalmas tevékenység zajlik.

Az idézett definíció, ha közelebbről megvizsgáljuk, bizonyos előfeltételeket fogalmaz meg, melyek között a szociális munka működni tud: emberi jogokon és a társadalmi igazságosság elvén alapuló jogrendszer, a társadalmi kohézió nevében az egyenlőtlenségek felszámolására való törekvés, a másság tiszteletben tartása, a változás, a fejlődés a mobilitás értéke, a közösségi szerveződések és az önálló cselekvés joga. Ezek egy liberális demokrácia ismérvei.

A szociális munka akkor tud hivatalos, állami ellátórendszer keretei között működni, ha olyan államba ágyazódik, amely a fenti alapelveket szintén magáénak vallja. Amennyiben nem ez a helyzet, és a szociális munka az öndefinícióihoz és szakmai alapelveihez marad hű, akkor illegálisba szorul, vagy meghasonlottá válik. Véleményem szerint Magyarországon ez utóbbi történik.

A szakmai gyökerek tisztázatlansága

Nem vagyok meggyőződve arról, hogy a meghasonlottság új keletű és napjaink demokratikus visszarendeződésének a következménye. A hazai szociális munkáról szeretünk úgy beszélni, mint ami a rendszerváltással született újjá, a demokratikus kibontakozás keretében épült fel. Ez azonban nem igaz. Éppen 10 évvel ezelőtt írtam egy tanulmányt a szociális szolgáltatások újjászületéséről, és abban arra igyekeztem felhívni a figyelmet, hogy az 1993-as szociális törvényben nevesített, akkor még mindössze 17 szolgáltatást (2-3 kivételtől eltekintve) a korábbi rendszer örökségéből emeltek át a jogalkotók (Bugarszki⁴ 2004).

³ <https://www.youtube.com/watch?v=84bE1M6Usz0> (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)

⁴ Az *esély* hivatkozott számában a nevem tévesen íródott Bugarszkyknak.

Nem önmagában az a probléma, hogy szociális szolgáltatások (esetleg más néven, de) léteztek a rendszerváltás előtt is, hanem az, hogy többnyire olyan szemlélet volt uralkodó, amely nehezen összevethető a szakma hivatalos definíciójával. A szocializmus idején létezett szolgáltatások ugyan már szakítanak a XIX. század (és annál is régebbi korok) morális megközelítéseivel, azonban a szovjet modellt, egy erősen medikalizált és intézményesített ellátórendszert, annak is az oppresszív, politikai dimenzióktól sem mentes változatát hozták létre. Míg a magyar segítő szakmák progresszív hagyományai a két világháború közötti settlement mozgalomhoz, vagy a méltán világhírű pszichoterápiás iskoláinkhoz kötődtek, ezekből nagyon kevés élt tovább 1949 után, és az a rendszer, amit ilyen vagy olyan megfontolásból 1990-ben mégiscsak továbbvittünk, az – legalábbis, ami a gyakorlatot illeti – sokkal inkább kötődött az államszocialista korszak intézményesített és medikalizált modelljéhez.

Mindezzel azt akarom mondani, hogy 1993-ban, ha valami újjászületett, hát az zömében az államszocialista rendszer „ápoló-gondozói”, intézményes kultúrára épülő ellátórendszere.

Krémer Balázsék 2010-ben a TÁMOP 5.4.1-es modernizációs program keretei között összeállítottak egy kutatás-előkészítő tanulmányt (Krémer et al. 2010), amiben amellet érvelnek, hogy a megváltozott munkaképességű, fogyatékossgal élő emberek segítésében az intézménytelenítés mellett a „gondozástalanításnak” is meg kell történnie. A létező ellátórendszer ugyanis – erősen medikális hagyományaiival – mind a mai napig egy ápoló-gondozó szerepkörben van jelen az általa jellemzően infantilizált és függővé tett emberek életében, és ezeket a szakmai hagyományokat követve önrendelkező, autonóm módon a saját életéről döntéseket hozó, a saját útját követő szabad állampolgár státusza (mert az integráció talán valami ilyesmit jelent) nem tud kibontakozni.

Rendkívül találónak tartom ezt a megfogalmazást, és teljesen egyetértek Krémer Balázssal: a napjainkban végre elinduló intézménytelenítés folyamata az égdta világon semmit nem fog érni pusztán a „kövek” kicserélésével.

Mindez azonban megítélésem szerint nem csak egy szűk szakterület sajátja. Egyrésztől minden más intézményes ellátáson alapuló szakterületre (idősellátás, pszichiátriai és szenvedélybetegek ellátása, hajléktalanellátás) jellemzőek a fenti kitételek, másrésztől ha megnézzük a szociális szakma jelenlegi összetételét, akkor azt látjuk, hogy a kb. 70 ezres szféra döntő többségét éppen ennek az ápoló-gondozó világnak a képviselői teszik ki. Amikor felsőoktatási intézményekben, szakmai rendezvényeken, publikációkban és a diskurzusok más felületein „szociális szakmáról” beszélünk, a kifejezés mögött legtöbbször a diplomás, bachelor (BA) vagy mesterfokozatot (MA) elérő szociális szakembereket értjük, akik családsegítőkbén, gyermekjóléti szolgálatoknál vagy menő alapítványok alternatív szolgáltatásainál tevékenykednek. Ők azonban a szociális szakma csak szűk kisebbségét alkotják immár 25 évvel a szakma újjászületése után is.

Ráadásul ha közelebbről megnézzük a hazai szakmai kultúrát, még ezekben a „modern”, közösségbe integrált szolgáltatási formákban is inkább fedezzük fel az „ápolás-gondozás” hagyományát, mintsem valamiféle fordított befolyás tanúi lehetnénk. Bizony itt is a nagy hal eszi meg a kicsit, és még a Nyugat-Európából adaptált, legkorszerűbb szolgáltatásaink is azonnal átítatódnak ezzel a sajátos magyar szolgáltatási kultúrával, nemegyszer ellenkezőjébe fordítva a szolgáltatás valós funkcióit.

Legjobban talán a szóhasználat, a magyar szakmai nyelv tükrözi ezt a hatást. Miközben az intézményes kultúra szinte érintetlen maradt, az eltelt 25 évben létrejött szolgáltatási formák rendre átvették/átveszik ennek a kultúrának a fogalmi és eszközkészletét. Évek óta senkinek nem tűnik fel, hogy miközben mi azonnal, gondolkodás nélkül bármilyen nemzetközi egyezményt, ajánlást, megállapodást aláírunk egy-egy emberi jogi alapelv biztosításáról, valójában még mindig ugyanazokkal a megoldásokkal dolgozunk, mint a '60-as években.

Családgondozónak hívjuk a szociális munkásokat. Gondozásba veszünk családokat, akikkel gondozási tervet készítünk, és annak teljesülését gondozási naplóban vezetjük. Gondozónók tevékenykednek a pszichiátriai gondozókban és a közösségi alapellátásban is. (A mintaként szolgáló nyugati ellátórendszerekben ugyanezt a munkakört esetenedzsernek hívják). Beutalunk és beutalót kérünk, átirányítunk, intézkedéseket fogantatosítunk. Hajléktalan- és idősgondozás az, amiről beszélünk, nálunk idősnek lenni még mindig inkább betegség, mintsem életszakasz. Ezek a szavak egészen pontosan leírják azokat a kapcsolati, kapcsolódási mintákat, amelyek mentén mi alakítjuk a hazai szociális munka gyakorlatát.

A tízmillió házmester és önkéntes rendőr országában ráadásul erre rátelepül egy másik büszkeségünk is, a habsburgi örökségként továbbélő igazgatás és adminisztráció. Ezer helyen elsütöttem már azt a *PR Herald* folyóiratból származó hasonlatot, miszerint a magyar közigazgatás az '50-es évek névtelen feljelentéseinek stílusában kommunikál a lakossággal. Ennek egyik éllovasa a szociális igazgatás. Ha valakinek kétségei lennének efelől, nyugodtan vegyen kézbe egy gyámügyi határozatot.

Mindezt végiggörgetve már nem is tűnik olyan nagy erőszaknak az az erkölcsi, morális pálfordulat, amely az utóbbi években érte a szociális munkát. A morális alapú, érdemes-érdemtelen szemlélet visszatérőben van, és nem mondhatnám, hogy nem talál megértő fülekre.

Bizony termékeny talajra hullottak a magok, nincs is ezen mit csodálkozni, hiszen a szociális munka sem független attól a társadalmi kontextustól, amelyikben létezik, megrendelő és végrehajtó sok esetben örömmel egymásra talál. Igazából a tankönyvek, szakmai ajánlások, nemzetközi egyezmények, intellektuális, liberális csacskaságok jelentenek egyedül zavaró tényezőt ebben a szép, tökéletes új világban.

Magyar viszonyok között a szociális munka ügyfelei olyan másodrendű állampolgárok, akik igen komoly árat fizetnek azért a segítségért, amit az ún. pro-

fesziónális segítőkötől kapnak. Ez az ár legtöbbször az önbecsülésük, az önállóságuk és a szabadságuk. Ha a segítségnyújtás hosszú ideig fennáll, akkor a függés állandóvá válik, és egy teljesen új identitást hozunk létre: a magatehetetlen, ámde másoknak alsó középosztályos állásokat fenntartó „ellátott, gondozott” identitását. Legyen szó munkaügyi központról, családsegítésről, gyermekvédelemről, hajléktalanellátásról vagy idősgondozásról, a mi szociális ellátórendszerünk nagyüzemi méretekben termeli az efféle identitást. Ez az identitás nem feltétlenül a fizikális ápolás hatására alakul ki, a „gondozás” modern formája a félmosoly, vagy rosszabb esetben képernyő mögé bújó kontroll és irányítás. Infantilizálni nemcsak gyermekeknek kitalált foglalkoz(tat)ásokkal, hanem életvezetési tanácsokkal is lehet, főleg ha azok be nem tartása esetén jönnek a gyerekekért, vagy csak a segélyhez való hozzáférés szűnik meg.

Milliók élnek mégis a segítséggel, mert mindeközben olyan ország is lettünk, ahol a leginkább elesettek tulajdonképpen kiszolgáltatottabbak, mint a kőkor ősemberei. Nekik ugyanis senki nem rombolta le a konyhójukat, ha két kezük erejével építettek maguknak egyet.

Habár tagadhatatlanul vannak ennek a szakmának nagyon progresszív hagyományai és ennek a progresszióknak jelenlegi képviselői; ők olyan ellenszélben tevékenykednek, amely mellett tényleg csak csodálni lehet még életben maradásukat is.

A színvonal

Külföldi csereprogramokban, illetve összehasonlító nemzetközi kutatásokban dolgozva feltűnt számomra, hogy a magyar szociális munkások körében igen alacsony az ún. módszertani tudatosság.

Egy olyan nyitott kérdésre, hogy „röviden foglalja össze milyen szakmai módszereket használ a munkájában”, az ausztrál szociális munkás az általa elsajátított és gyakorolt speciális módszerek, iskolák, megközelítések, irányzatok közül fog felsorolni egy párat, melyekről neki az esetek többségében valamiféle papírja (certification), engedélye is van. A hazai szociális munkás a legritkább esetben tud ilyeneket megnevezni, akkor is, ha egyébként figyelemre méltó eredményekkel dolgozó, népszerű szolgáltatásról van szó.

Ezt nem feltétlenül tartom egyébként katasztrófális jelenségnek. A szociális munka agyontérápiázó amerikai modellje vagy a menedzserizmustól erősen átitatott angol/ausztrál modell mellett az én szívemhez mindig is közelebb állt a német egzisztencialista filozófia és pszichoanalízis alapjain nyugvó, önreflektáló, kétségek és dilemmák között tőprengő, erősen etikus megközelítés. Egy ilyen szakmai világban sokkal nagyobb tere van az egyéni narratívák érvényesülésének, a személyes kvalitásoknak és a lévinasi értelemben vett találkozásoknak.

Nem vagyok meggyőződve ugyanakkor arról, hogy a magyar szakemberek válaszképtelensége ebből a szellemi szabadságból táplálkozik. Látok magam

körül ílyet, az esetek többségében azonban prózai felkészületlenség az igazi ok. A szakmai munka adatlapokon, erős igazgatási irányítás alatt zajlik, erre rájön a fentebb részletesen tárgyalt, az újabb generációknak folyamatosan átadott intézményi kultúra és az eltelt 25 év lassan formálódó szakmai folklórja.

A Szimpla Csoport tagjaival 2010 októberében készítettünk egy interjút⁵ Katz Katalinnal, a jeruzsálemi Héber Egyetem szociálismunkás-képzésének tanárával. Kati hosszú évek óta jár Magyarországra, az ELTE szupervízorképzésében oktat, gyakran tart előadásokat is.⁶ Az interjúban pályájáról kérdeztük, és egy ponton elejtett egy félmondatot, miszerint a '60-as évek végén Izraelben nagyjából olyan jelenségek voltak megfigyelhetőek a szociális munkában, mint amelyeket ő itt, Magyarországon lát napjainkban. A konyhában cigaretta mellett a kliensekről folyamatosan panaszkodó, előítéletes, emberi kapcsolatok alakításában értékelhető teljesítményt felmutatni képtelen „szakembert”.

„Én szeretem őket, szeretnék nekik segíteni, de ezek javíthatatlanok. Ezek nem értik, hogy amit én most akarok, az nekik jó. Hogy hát nem így kell azt a gyereket nevelni, hát nem ééérti? Már elmagyaráztam neki.” (részlet az interjúból)

Szintén az interjúban Kati elmesél egy másik történetet is, amikor valamelyik gyermekvédelmi intézmény vezetőjének tolmácsolt egy rendezvényen a '90-es évek elején, aki elképesztő, rasszista kijelentéseket tett saját klienseiről.

Pár évvel ezelőtt az ELTE-n kollégáinkkal újabb irodalmakat válogattunk az aktuális tantervek frissítéséhez. Cikkeket osztottunk meg egymással, és megbeszéltük, hogy melyek kerüljenek be az új irodalomjegyzékekbe. Így került hozzám az *esély* 2010/1-es számából egy írás Dél-Békés megye közmunkásairól és napszámásairól. Rám jellemző módon nem is néztem meg, ki írta, teljesen odavoltam azért az írásért. Áradoztam a kollégáimnak, hogy ez az a szint, ahol nekem a szociális szakember kezdődik. Micsoda fantasztikus rálátás a helyi viszonyokra, hogy ott dolgoznak, és ennyire tisztában vannak a saját területük múltjával, viszonyaival, el tudják helyezni az egészet egy tágabb összefüggésben és milyen fantasztikus elemzést írtak a helyi viszonyokról. Kollégáim értetlenkedve néztek rám: „Zsolt, miről beszélsz? Ezt a cikket a Virág Tündéék írták az MTA Regionális Kutatások Intézetéből” (lásd Virág–Zolnay 2010).

A helyzet az, hogy habár a szociális képzések jó részében jelentékeny módszertani és szociológiai képzés zajlik, ehhez köthető teljesítmény alig-alig köszön vissza a területről. Ebben nyilván a képzések is felelősek, és nem is esik nehezemre önkritikát gyakorolni a szociális képzések viszonyairól. Mert a szakmában járva komolyan felmerül az emberben a kérdés: mégis mi az a tudás, ismeret, készség,

⁵ Interjú Katz Katalinnal. http://szimplacsoport.blog.hu/2010/10/15/interju_katz_katalinnal_elso_resz (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)

⁶ Magyar nyelven megjelent legújabb könyve a témában: Katz (2011).

gyakorlat, mesterség, amit az ember kinézhet, elvárhat egy szociális munkástól? Ami nem egyéni kvalitás, hanem egyszerűen alapszint. Amit a napjainkban tevékenykedő szakembergárda meg is tud tenni, személytől függetlenül, mindegy kit ültetek oda. Például 10 véletlenszerűen kiválasztott BKV-s buszsofőrtől azt nem várhatom el, hogy random módon az összes útvonalat ismerje és beüljön bármelyik járatra, de azt azért nagyjából elvárhatom, hogy akármelyik buszt biztonsággal el tudja vezetni. Ennek analógiájára: mi az, amire egy magyar szociális munkás képes, amit szakmai teljesítményként elvárhatunk tőle?

A hosszú felvezetés után elárulom, hogy nekem nincs válaszom erre a kérdésre. Talán majd valamelyik vitapartnerem megpróbálkozik velem.

Én valahogy úgy látom, hogy a hazai sajátosságok következtében a szociális munka beszorult egy nem túl kecsegtető állapotba. Egy kicsit mindent, de valójában semmit sem jelent. Habár a képzésekben továbbra is kutatást imitáló szakdolgozat az elvárás, ez valahogy nem köszön vissza a területen dolgozó szakemberek publikációs teljesítményében, vagy akár csak a benyújtott projektervekben, pályázatokban, helyi fejlesztési tervekben. Az amerikai és ausztrál szociálismunkás-képzésben már hosszú ideje nincs olyan, hogy szakdolgozat. Nem az akadémiai szinten értékelhető teljesítmény, sokkal inkább a terepen végzett gyakorlati munka a fokmérője a tudásnak. Tettünk efelé mi is biztató lépéseket az ELTE-n, de a meglévő hazai szociális munka gyakorlatára úgy építeni, hogy ehhez a cikk elején idézett szociálismunka-definíció mentén keressünk megfelelő gyakorlati helyet, ma szinte lehetetlen.

Szintén magyar sajátosság, bár más európai országokra is jellemző, hogy nálunk rigid módon lezáródnak a társszakmák határai. A különböző pszichológiai/terápiás irányultságú képzések szinte kivétel nélkül zárva vannak szociális munkások előtt, miközben az USA-ban például egy szociális munkás szabadon építhet saját praxist. Jellemző a szakmánk gyengeségére és ebből fakadó, rossz értelemben vett nyitottságára, hogy a segítő szakmák hazai mezőnyében egyedül a szociális szakma végtelenül nyitott. Azt mindenki gond nélkül üzheti. Reakció és következmények nélkül hirdethet a pszichiáter kollégánál a szociális szakma levelezőlistáján olyan képzési lehetőséget klinikai szakpszichológusoknak, melyen ő (a pszichiáter) pár hét alatt megtanítja a pszichológusokat a szociális munka azon ismereteire, amelyekkel felvértezve az immár frissen végzett szakemberek pszichiátriai betegeket ellátó szociális szolgáltatások vezető pozícióit tölthetik be.

A kritikán aluli teljesítmény (gyakorlatilag nem mért, hiszen mérhetetlen, soha fel nem hozott, elszámolásokban nem érvényesített eredményekre vonatkozó teljesítmény) egy másik oka: nem elég, hogy a szociális munka valódi tartalmával köszönő viszonyban sem lévő gondozói állományt neveztünk át egy tollvonással szociális szakemberré a '90-es évek elején, ráadásul hosszú évekkel később, egészen napjainkig, mi magunk is pár hetes gyorstalpalók és az ott megszerzett alapvizsgára épített ún. szakvizsgával legitimálunk valódi képzést sosem kapott

embereket a területen. És a voltaképpen képzetlenül maradtak aztán rendszerint ott ülnek a helyi szociális ellátórendszer meghatározó pozícióiban.

Külön szeretnék említést tenni a helyi szociálpolitika alakítására, a szociális munka és a szolgáltatások tervezésére és helyi viszonyaira. Pár éven belül három, nagyobb nyilvánosságot is kapott olyan ügy került elő, amelyekben sajátos belátásunk nyílhatott arra, ahogyan mi ezt a szakmát szervezzük, ahogy szolgáltatásaink viszonyait az önkormányzatiság és a demokrácia, no meg persze a szakmaiság jegyében alakítjuk. Számomra ez a szakmai munkánk legszomorúbb fejezete.

Részleteiben, jegyzőkönyvek, filmfelvételek, a szereplők saját megnyilvánulásai mentén követhettük nyomon a kecskeméti Juharfa utcai gyermekintézmény vezetőjének ámokfutását, majd pedig perét.⁷ A szakma érdemi cselekvésre képtelen volt, a magyar igazságszolgáltatás tiltotta el a hölgyet a segítő szakmák gyakorlásától. A megyei sajtó zavarba ejtő részletességgel dolgozta fel az ügyet, amiből számomra a helyi politikai potentátok és az intézményét hitbizományban feudális hűbértartóként igazgató intézményvezető egy valóságos szappanoperája tárul fel.

Rövidebb „esemény”, de kortörténeti dokumentum a szilvásváradai képviselőtestület helyi szociális szakemberekkel megerősített, videóra vett ülése,⁸ és nagyon hasonló szakmai színvonalon zajlik a Kék Pont Drogkonzultációs Központ kiebrudalása a VIII. kerületből számos szakember asszisztálása mellett.

Az a színvonal, ahogy ezeken a döntéshozó fórumokon szakmáról, emberekről, a társadalmunkról szakemberek és politikusok beszélnek, az egész egyszerűen döbbenetes. És semmiféle problémát nem jelent, hogy a legcínikusabb, legördögibb tervekhez is mindig akad jelentkező szociális szakember, aki azokat készséggel végrehajtja.

Ezeket a jeleneteket látva én végképp elveszítem a fonalat: vajon a korábban idézett definíciót alapul véve hol érhető tetten ma Magyarországon a szociális munka? Kiváló szakembereket, nagyon lelkes, lelkiismeretes embereket ismerek. Mekkora az ő hatásugaruk?

Hozzáférnek-e a képzett, fiatal szakemberek ma a szakma alakításához? Ijesztő jelenség, de valami oknál fogva látványosan hiányzik a szakmai középgeneráció. És ettől nem csak a szociális munka szenved. A rendszerváltás óta lassan eltelik 25 év, nem halasztható tovább a szakmai őrségváltás. Egyelőre ennek semmi jele nincs, a szakma az 1989-es viszonyok és azoknak a viszonyoknak a személyes összefonódásai vagy éppen konfliktusai mentén éli mind a mai napig az életét. Alapvetően egy kapcsolati háló működik, nem pedig egy transzparens, személyektől független rendszer.

Nincsenek látható belépési pontok, a rendszer szinte érinthetetlen, rettenetes terhet vesz a nyakába az, aki új belépőként bármilyen módon csatlakozni próbál.

⁷ <http://www.origo.hu/archivum/20130125-sulyosbitottak-a-kecskemeti-specialis-gyermekintezmeny-igazgatojanak-bunteteset.html>

⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=D-T3f1VeSIQ>

Nevezhetjük-e szakmának azt, ha itt-ott ismerünk jó embereket? Mi az, ami bennünket összeköt, van-e ennek a szakmának bármilyen komolyan vett közös alapvetése, amiért egy emberként állunk fel, ha az bármi módon sérül? Számomra ezek lennének egy szakma alapismérvei.

Irodalom

- Bugarszki Zsolt (2004): A szociális szolgáltatások újjászületése Magyarországon. *esély*, (15), 4, 100–110. http://www.esely.org/kiadvanyok/2004_4/BUDGAR SZ.pdf (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)
- IFWS (2014): *Proposed Global Definition of the Social Work Profession*. <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)
- Katz Katalin (2011): *Szociális munka és szupervízió: irányelvek, megközelítések, dilemmák*. Budapest: ELTE TáTK. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0043_2A_szocialis_munka_es_szupervizio/adatok.html (utolsó letöltés: 2014. 05. 22.)
- Krémer Balázs et al. (2010): *A társadalmi kirekesztés által különösen veszélyeztetett csoportok (romák, megváltozott munkaképességűek) empirikus kutatása elé*. Kutatás-előkészítő szakértői anyag. Budapest: Szociális és Munkaügyi Intézet. <http://modernizacio.hu/old/download.php?id=32> (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)
- Pataki Éva (2008): *Kontroll és segítő funkció a szociális munkában*. A kötelezett kliensekkel való munka elméleti és gyakorlati kérdései. Kézirat. <http://szm.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/3035/m/4169> (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)
- Virág Tünde – Zolnay János (2010): Csapdába került önkormányzatok, csapdában tartott szegények – közfoglalkoztatás a Cserháton. *esély*, (21), 1, 119–130. http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_1/07virag.indd.pdf (utolsó letöltés: 2014. 03. 30.)